

České a evropské zdravotnické právo

Povinně volitelný předmět PrF MU

Filip Křepelka

2014

Cíl a nástroje

- **Cíl: orientace v právní problematice zdravotnictví a vybraných souvislostí**
 - **Nástroje:**
 - - připomenutí si a rozbor minulé, současné a zvažované české právní úpravy
 - - srovnávání s úpravami a skutečností ve vybraných jiných zemích
 - - zohledňování mezinárodních a nadnárodních standardů a limitů
- (také proto název předmětu České a evropské zdravotnické právo)

Témata přednášek

- (1) Právo a etika ve zdravotnictví
- (2) Souhlas a shoda ve zdravotnictví
- (3) Povinnost pečovat a nucená péče
- (4) Odpovědnosti ve zdravotnictví (civilní, trestní, správní)
- (5) Mlčenlivost a informace ve zdravotnictví
- (6) Organizace zdravotnictví, podnikání a zaměstnání
- (7) Financování zdravotnictví
- (8) Zdravotnický materiál (léky, zdravotnické prostředky, další biologický materiál)
- (9) Zdravotnický výzkum
- (10) Život a smrt (interrupce, reprodukce, euthanasie)

Kolokvium

- Zpracování stručné práce (5000-10000 znaků) na prostřednictvím IS přihlášené téma, každý bude mít jiné
- + jeho kratičká obhajoba na termínech ve zkouškovém období či podle dohody
- ŽÁDNÁ ÚSTNÍ ČI PÍSEMNÁ ZKOUŠKA!

Prameny: legislativa a judikatura

- České zákony a podzákonные předpisy:
 - Zákony týkající se zcela či hlavně zdravotnictví
 - Zákony obecné s důsledky pro zdravotnictví (OZ /NOZ, ZR, ZP, ObchZ, TZ, OSŘ apod.)
- Nějaké ty rozsudky českých soudů (problémy...)
- Vzácně zahraniční legislativa
- Výjimečně zahraniční judikatura
- Mezinárodní smlouvy, zejména ty sjednané v Radě Evropy
- a nadnárodní právo Evropské unie

Nejdůležitější zákony pro zdravotnictví

- Donedávna: zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění četných novel (57, všechny po roce 1990).
- Nahradil zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotnických službách a podmínkách jejich poskytování
- Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění
- Úmluva na ochranu lidských práv a lidské důstojnosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (CETS 164, č. 96/2001 Sb. m. s.)

Odborná literatura

Časopis **Právo a zdravotnictví**, nové **Zdravotnické fórum**

- Knihy a knížky:

- *Těšinová J., Žďárek R, Polícar R.*, Medicínské právo, C.H.Beck, 2011, připravuje se vydání zohledňující ZZS a NOZ.

Císařová D., Trestní právo a zdravotnictví, LexisNexis, 2005.

Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost ve zdravotnictví, Galén, 1998

Šustek P, Holčápek T., Informovaný souhlas: teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví, ASPI, 2007

Uherek P., Povinná mlčenlivost zdravotnických pracovníků, Grada, 2008

Prudil L, Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví, NCONZO, 2006

Haškovcová H., Lékařská etika, Galén, 2002.

Křepelka F., Evropské zdravotnické právo, Lexis Nexis, 2004.

Doležal T., Vztah lékaře a pacienta z pohledu soukromého práva, 2012

Téma č. 1

PRÁVO A ETIKA ve zdravotnictví

- Vedle právní regulace je pro zdravotnictví důležitá rovněž regulace etická
- Regulace společenských vztahů pomocí morálky, náboženství, tradice, módy apod. též obecně ve společenském a politickém životě a v jednotlivých odvětvích hospodářství.
- Etablovaná, zkoumaná a sepisovaná etika je však výjimkou, stěží lze nalézt odvětví hospodářství se srovnatelně rozvinutou a rozpracovanou etikou
- Platí to, přestože v posledních desetiletích je etická rétorika a etické kodexy módou též v dalších hospodářských odvětvích.

Užívané výrazy pro etiku

- Různé označování:
 - lékařská etika: týkající se pouze lékařů
 - zdravotnická etika: zahrnuje též další zdravotnické profese
 - bioetika: širší pojetí, zahrnuje výzkum mimo zdravotnictví v úzkém slova smyslu týkající se lidí, nakládání se zvířaty a rostlinami apod.
 - deontologie – profesní standardy, může být také chápáno jako odborné standardy.

Jednotlivé roviny zdravotnické etiky

- (1) Profesní etika založená na konsensu lékařů jako vlivné společenské skupiny a ohledech na mínění veřejnosti.
- (1+) Mezinárodní profesní etika vzešlá ze shody národních profesních skupin na mezinárodních fórech.
- (2) Svářící se ideologie a doktríny (náboženské, politické) s různou mírou vlivu na formování národní a do určité míry též mezinárodní profesní etiky.
- (3) Věda a nauka na lékařských fakultách a dalších vyšších školách, založená na zkoumání a zprostředkování národní profesní etiky, nezřídka pochopitelně ovlivněná některou z (bio)etických ideologií a doktrín.

Konsensuální bioetika pro zdravotnictví

- Samostatný normativní systém odlišný od práva.
- Prosazuje se společenským tlakem v rámci profesní komunity společenskými sankcemi (ztrátou prestiže porušitelů, zavržením ze strany profesní pospolitosti).
- V řadě zemí světa a na mezinárodní úrovni vyjadřují tuto etiku etické kodexy
 - - přijaté reprezentací lékařů.
 - - nebo převzaté od autorit.
- Je otázka, zda skutečně existuje nějaká konsensuální etika v českém zdravotnictví.
- Přinejmenším se přihlašujeme k mezinárodní bioetice: jednotlivé profesní komory mají své etické kodexy.

Tradiční bioetické kodexy

– Hippokratova přísaha

- Přisáhám a volám [Apollóna](#) lékaře a [Asklépiu](#) a [Hygieiu](#) a Panakín a všechny bohy a bohyně za svědky, že budu tuto smlouvu a přísahu dle svých možností a dle svého svědomí dodržovat.
- Toho, kdo mě naučil umění lékařskému, budu si vážit, jako svých rodičů a budu ho ze svého zajištění podporovat. Když se dostane do nouze, dám mu ze svého, stejně jako i jeho potomkům dám a budou stejní jako moji bratři. Pokud znalosti tohoto umění (lékařského) zatouží, budu je vyučovat zdarma a bez smlouvy. Seznámím své syny a syny svého učitele a všechny ustanovené a na lékařský mrav přísahající s předpisy, přednáškami a se všemi ostatními radami. Jinak však s nimi neseznámím nikoho dalšího.
- Lékařské úkony budu konat v zájmu a ve prospěch nemocného, dle svých schopností a svého úsudku. Vystříhám se všeho, co by bylo ke škodě a co by nebylo správné.
- Nepodám nikomu smrtící prostředek, ani kdyby mne o to kdokoli požádal a nikomu také nebudu radit (jak zemřít). Žádné ženě nedám prostředek k [potratu](#).
- Svůj život uchovám v čistotě a bohobojnosti, stejně tak i své lékařské umění. Nebudu (lidské tělo) řezat, ani ty, co trpí kameny a tento zákrok přenechám mužům, kteří takovéto řemeslo provádějí.
- Do všech domů, kam vstoupím budu vstupovat ve prospěch nemocného, zbaven každého vědomého bezpráví a každého zlého činu. Zvláště se vystříhám pohlavního zneužití žen i mužů, svobodných i otroků. Cokoli, co při léčbě i mimo svou praxi ve styku s lidmi uvidím a uslyším, co nesmí se sdělit, to zamlčím a uchovám v tajnosti.
- Když tuto přísahu dodržím a neporuším, nechť ve svém životě i ve svém umění skromně dopředu postoupím. Tak získám si vážnost všech lidí po všechny ty časy. Když ale zákazy přestoupím a přísahu poruším, nechť stane se pravý opak.

Světová lékařská asociace (WMA)

- Nezaměňovat se mezivládní Světovou zdravotnickou organizací (WHO).
- Světová lékařská asociace (www.wma.net) sdružuje profesní svazy a komory z desítek zemí světa.
- Asociace vytvořila po dlouhých jednání řadu deklarácí, rezolucí, stanovisek k etickým otázkám: Helsinská deklaráce týkající se zdravotnického výzkumu, Soulská deklaráce o procesní autonomii a klinické nezávislosti, deklaráce v souvislosti s válečnými konflikty, postavením žen jako pacientek a zdravotnic a četné další.

Ideologická bioetika obecně

- Náboženská bioetika: katolická, fundamentalistická (evangelikální)-protestantská, liberálně protestantská, judaistická (konzervativní, reformní), islámská, hinduistická, buddhistická, šintoistická apod.
- Politická bioetika navazuje na jednotlivé politické směry: konzervativní, liberální, sociálně-demokratická, ale také komunistická, fašistická či nacistická.
- Jednotlivé ideologie a doktríny jsou různě propracované, mnohé existují jenom v náznacích a vyjadřují stanovisko k pouze zlomku problémů ve zdravotnictví.

Ideologická bioetika v Česku

- Prakticky existuje pouze katolická bioetika.
- Existoval např. časopis *Scripta Bioethica* (do roku 2008)
- Proti ní se zatím neetablovala nějaká sekulární česká bioetika, nanejvýš se odkazuje na mezinárodní minimum.
- Bioetika (lékařská etika, zdravotnická etika) se do značné míry považuje v lékařských a zdravotnických kruzích za katolické působení a nemálo se zpochybňuje.
- Hodně záleží na orientaci vyučujících lékařské etiky na lékařských fakultách.

Bioetika za socialismu?

Za socialismu se vědomě zdravotnická či lékařská etika nerozvíjela a nepěstovala.

Oficiálně se „morálka socialistického člověka“ považovala za dostatečnou pro zajištění kvalitní zdravotní péče.

Zdravotní péče v Československu měla být a do určité míry vskutku byla výkladní skříní socialismu.

Existující dilemata týkající se zdravotnictví (dostupnost péče, řešení dilemat) se nediskutovala veřejně.

Zde by bylo dobré se ptát profesionálů-pamětníků.

Teprve po roce 1990 se v ČR etabluje lékařská etika jako předmět výuky a obor výzkumu, bezpochyby pod zahraničním vlivem.

Etika jako předmět výuky a vědy

- Etablované ústavy, katedry, profesury nebo systemizovaná místa na lékařských fakultách.
- Podobně je tomu na fakultách nebo školách zdravotnických nebo školách ošetřovatelství.
- Vyučují vesměs lékaři nebo filosofové.
- Slavná jména současnosti: Singer, Savulescu.
- K bioetice se vyjadřuje řada filosofů, lékařů a dalších vědců.
- Právo se vyučuje odděleně, často v rámci vzdělávání managementu pro zdravotnictví, sociálního a veřejného lékařství apod.

Výuka v ČR

- Řada pedagogů lékařské etiky v České republice je katolicky orientovaných, někteří jsou však v různé míře kritičtí ke všem aspektům oficiální katolické doktríny.
- Důsledkem je nemalá zdrženlivost ostatních pedagogů stejně jako studentů, avšak malá vůle formulace nenáboženské etiky více odpovídající českým poměrům.
- Výuka zdravotnického práva v rámci sociálního (veřejného) zdravotnictví na jiných katedrách a ústavech, zejména v rámci veřejného a sociálního zdravotnictví, kde se věnuje též pozornost ekonomii a managementu.
- Etablování center zdravotnického práva (3LF UK, PrF UK)

Bioetika jako studijní obor

- V řadě zemí se bioetika pěstuje jako doktorské studium a související bádání
- Jenom vzácně se vyučuje jako magisterský program (USA).
- Absolventi (bioethicists) pak slouží jako poradci či zprostředkovatelé pro řešení problémů ve zdravotnictví, které zjevně slouží předcházení vzniku právních sporů s ohledem na jejich nákladnost a nebezpečnost. Tj. jsou vlastně levnější prevencí drahých právníků.
- Součástí takové psychologie je průprava v jednání s pacienty a jejich příbuznými.

Soužití práva a bioetiky

- Právo se pochopitelně jenom vzácně ocitá v napětí nebo v rozporu s bioetikou, zejména s tou oficiální, založenou na profesním konsensu beroucím ohled na veřejnost.
- Může se ovšem pochopitelně ocitát ve střetu s některou z bioetických doktrín a ideologií.
- Případný konflikt ale často bývá zdánlivý, jestliže respekt k určité bioetické doktríně je možný v mezích práva.
- Většinou se ale vzájemně podporují, neboť dominantní bioetika se politikou přenáší do práva.
- Nalezneme samozřejmě standardy pouze právní nebo standardy pouze etické.

Prolínání bioetiky a práva

- Adaptace bioetiky právem: tvůrce práva nezřídka zohledňuje mínění pospolitosti odborníků, popř. náboženských činitelů zabývajících se danou problematikou.
- Představitelná je též inkorporace bioetiky právem. Právo odkáže na bioetiku obecně nebo na její vybrané kodifikace
- Takto lze rozlišovat inkorporaci zákonnou, správní anebo smluvní.

Míšení bioetiky a práva

- Etika může považovat za etický soulad činnosti s právem, byť sama příslušný standard vůbec nestanovuje.
- Právo se naopak dovede zaštiťovat etikou, právní soulad může prohlašovat za naplnění požadavků etiky
- Prolnutí ztělesňují to právem předpokládané etické komise pro výzkum, zvláštní zdravotnické praktiky anebo pro legislativu.

Zdravotnické právo - průřezová disciplína

- Základ zdravotnického práva: správní právo hospodářské (organizace, podnikání ve zdravotnictví)
 - Právo sociálního zabezpečení (veřejné financování zdravotní péče)
 - Silná komponenta občansko-právní (dílem vztah pacient – zdravotnické zařízení, odpovědnost)
 - Obchodní, rodinné, pracovní právo pro některé souvislosti zdravotní péče
 - Trestně-právní zaštitění
 - Okrajově finanční právo a právo životního prostředí
- Mantinely v ústavním právu – základní práva!

Mezinárodní a nadnárodní právo

- Mezinárodní spolupráce v oblasti zdravotnictví – činnost Světové zdravotnické organizace (WHO)
- Světová hospodářská integrace – právo a činnost Světové obchodní organizace (WTO)
- Standardy základních práv včetně specifického kodexu pro zdravotnictví + posilování spolupráce členských států – Rada Evropy
- Angažmá Evropské unie (dříve Evropských společenství) v souvislosti s volným pohybem zboží, osob a služeb, zárodečné vlastní angažmá v oblasti ochrany veřejného zdraví.

Zdravotnictví a hospodářství – zdravotnická ekonomie

- Zdravotnictví je – s ohledem na profesionalizaci a používání produktů - součástí hospodářství.
- Podíl na hospodářství vyspělých zemí (5-16% HDP) roste: omezený prostor pro automatizaci.
- Převládá veřejné financování.
- Proto je soukromý příspěvek je spoluúčastí.
- Je tak žádoucí studovat poměry ve zdravotnictví jako poměry v odvětví hospodářství ekonomii.
- Zdravotnická ekonomie se ve značném rozsahu studuje, existují odborná pracoviště a projekty.
- Ve zdravotnictví se zvláště projevuje nedokonalost trhů (informační asymetrie, stav nouze, požadavek pomoci).

Závěr úvodu

- Ve zdravotnictví jde opravdu o zdraví a o život (leckde jinde jenom o peníze a o slávu).
- Proto spousta napětí a stresu u všech zúčastněných: zdravotníků a pacientů.
- Vyhraněné politické a náboženské názory na některá témata
- Proto prosba o zdrženlivost a citlivost
- Právníci a zdravotnictví: vyhrocený střet dvou elitních skupin (právníci a lékaři...) v USA.
- Vzniká pozvolna takový střet v ČR? Máme takový střet v plném rozsahu přenášet do ČR?

Terminologie zdravotnického práva I

- Pacient – jednatlivec žádající či podstupující zdravotní péči či čerpající zdravotní služby
- Zdravotník, resp. zdravotnický pracovník (lékař, zdravotní sestra apod.)
- Zdravotnické zařízení – dosud provoz poskytující zdravotní péči, nově prostory určené a vybavené pro poskytování zdravotní péče.
- Dosud provozovatel zdravotnického zařízení, nově poskytovatel zdravotní péče, resp. služeb – jednatlivec, obchodní společnost, jiná právnická osoba, stát,

Terminologie zdravotnického práva II

- Zdravotní služby: zdravotní péče, konzultace, nakládání se zemřelým, dopravní služby, záchranná služba apod.
- Zdravotní péče: vlastní ošetřování
- Členění dle naléhavosti – neodkladná, akutní, nezbytná, plánovaná.

Členění dle účelu – preventivní, diagnostická, dispenzární, terapeutická (léčebná), posudková, rehabilitační, paliativní, lékařenská a klinicko-farmaceutická

Členění dle doby – ambulantní, jednodenní, lůžková, domácí